

■ ТОМ 3/БРОЙ 1/2022

Емилио Бóрата

ИЗКУСТВОТО НА ПЛАКАТА И РОЛЯТА МУ В ПРОПАГАНДАТА

От древни времена пропагандата е позната на човечеството. Тя е призив и средство за настройване, целящо да промени, канализира и насочи мнението и поведението на група от хора. Чрез пропагандата са постигнати най-различни цели: политически, икономически, военни. Много често по този начин са се облагодетелствали групи от хора или даден индивид.

Терминът произлиза от латинската дума *propagare* (разпространявам) и влиза в употреба през XVII век. Въпреки това агитацията не е нищо ново в човешката цивилизация. Тя е използвана и обогатявана като средство за въздействие от Античността та до наши дни. „Изкуството“ да се настройват маси от хора, за да работят заедно, да воюват или отстояват дадена позиция и религия, е ключов елемент за задържането на политическата власт на всяка една власт от времето на първите човешки общества. В не малкото съхранена история, стигнала до нас от Римската република, а по-късно и от нейния наследник Римската империя, могат да се открият доста примери. Още с появата си на античната политическа сцена през V век пр.н.е. римляните започват бурно и настъпателно да покоряват своите съседи посредством война и културно асимилиране. Това не би било възможно, ако управляващата класа не е използвала известни принципи на пропагандата. Финансирането за построяване на монументални паметници и храмове за множеството божества, които те са почитали, увековечаването на спечелените битки с триумфални арки и гигантски мраморни колони, величието и богатството на сенаторите и императорите, управляващи тази продължила хиляда години империя, показващи величието и мощта на Рим над всички други покорени народи, не биха били възможни без пропагандата. Целта е хората, живеещи на Апенинския полуостров и отвъд него, да приемат „римския живот“ като по-добрия, цивилизован живот, а не „варварския“.

В наши дни следването на примера на древните в изграждането на такива монументални, скъпи, трудоемки агитационни паметници не е рентабилно. Изкуството следва бурната скорост на развитието на техниката, науката и технологиите и не позволява проявата на такъв тип агитация. В този момент много умело, малко след

Ил. 1. Чичо Сам,
Джеймс Монтгомъри Флаг,
1917

своята историческа проява плакатът придобива друга своя форма на въздействие, която не е рекламно-информативна, а политическо-агитационна. С появата на масовия евтин печат, развитите се печатни техники в края на XIX и началото на XX век, пропагандният афиш заема челна позиция като метод и средство на агитация. Политическият плакат е изкуството на пропагандата. Същността на това произведение е да влияе и да манипулира възприятието и отношението на група хора към дадена кауза или политическия становище. По своята същност политическият плакат не е безпристрастен, а заема твърдо определена политическа позиция. Често той бива строго и еднозначно избирателен по отношение на фактите и истините, които представя, и внушава своите идеи през призмата на страховете и опасенията на групата хора, към която е насочен.

С течение на времето политическият постер и неговата пропагандна цел придобиват силно негатилен конотации и може да изглежда доста остарял според днешните стандарти и виждания. Въпреки всичко казано до момента, по време на Първата и Втората световни войни пропагандните плакати са неизбежен компонент на всяка една от участващите страни. Запомнящите се послания, хващащите окото композиции и цветовете влияят на мнозинството хора, към които са били насочени. Примерите, които ще се разгледат по-долу, за времето си са били толкова добре направени, бързо разпознаваеми и ефикасни, че са били използвани в една или друга форма с леки промени и през двете големи войни. Първият такъв пример е плакатът „Чичо Сам“ (Uncle Sam) от 1917 г. (ил. 1), произведение на художника

Ил. 2. Така би изглеждало по немските земи, Егон Чирх, 1918

Ил. 3. Родината майка зове, Иракли Тоугзе, 1941

Ил. 4. Родината майка зове, Волгоград, 1967

от САЩ Джеймс Монтгомъри Флаг. Със силно изразените си типични цветове от флага на Съединените щати, насърчителното и даже малко осъдително жестикулиране на ръката, сочеща зрителя, Флаг постига ефект, целящ включването на цялата нация без значение на пола, социалния статус или това дали човек се намира у дома или в чужбина, да допринесе за каузата на войната. По това време и на двете световни войни е гледано като момент за проява на висок патриотичен дух към общия враг – Германия. Пример за агитационен политически плакат от времето на Първата световна война е „Така би изглеждало по немските земи“ (So Säh es aus in Deutschen Landen) от 1918 г. (ил. 2) – плакат, създаден от художника Егон Чирх. В контраст с предния плакат от САЩ, този немски плакат насърчава обикновения човек, без значение на пол, възраст или социален статут, да се включи в борбата срещу Антантата, за да не последва изобразеният апокалипсис на територията на Германия. Използват се страхът и заплахата от всеобща гибел, които целят да настроят немския жител да се включи с всички сили в опазването на родината. Изобразявайки френските гаубици, обстрелващи немските градове и заводи на река Рейн, художникът насърчава патриотичния дух за опазването

на Германия, както и насажда омраза към неприятеля. По този начин плакатът изпълнява повече от една функция.

Агитационен плакат от времето на Втората световна война, още известна като Отечествена война на територията на днешна Русия и постсъветските държави, е „Родината майка зове“ от 1941 г. (ил. 3) на художника Иракли Тоугзе. Произведението е силно натрапчиво с ярките си цветове, червения цвят, тясно свързан със социалистическите движения по света, драматичния жест на високо вдигнатата ръка на „майка Русия“, приканваща всеки годен за служба мъж да се включи в защитата на отечеството. В другата си ръка държи лист хартия, на който е изписана клетвата за постъпване в Червената армия. Плакатът жъне голям успех и е толкова бързо, лесно и силно разпознаваем, че е прототип за много други последвали плакати, но и на най-голямата статуя в Русия, също наречена „Родината майка зове“ (ил. 4) от 1967 г. в град Волгоград.

Поразителният художествен стил, с който комуникират тези произведения, и тяхното влияние се забелязват и в днешните политически плакати и афиши.

С появата на масовата и глобална комуникация посредством интернет през XXI век целите, голямото производство и разпространение на политически плакати не са така забележителни и използвани, както е било по времето на Големите войни. С новите технологии, мигновеното споделяне на изображения, текст и политически възгледи, плакатът във формата, в която ни е известен, бива negliжиран. Неговите история и принос обаче не са забравени. Всяка власт в държавите по света използва един или друг вид политическа пропаганда, за да обоснове, разпространи и настрои мнозинството от хора към нейните идейни възгледи. За голяма жалост, човешките страдания, създадени от воденето на активни войни, не са забравени, нито приключили.

В навечерието на 24 февруари 2022 г. Европа отново попада в конфликт, който се води на територията на Украйна, страна участник и даваща

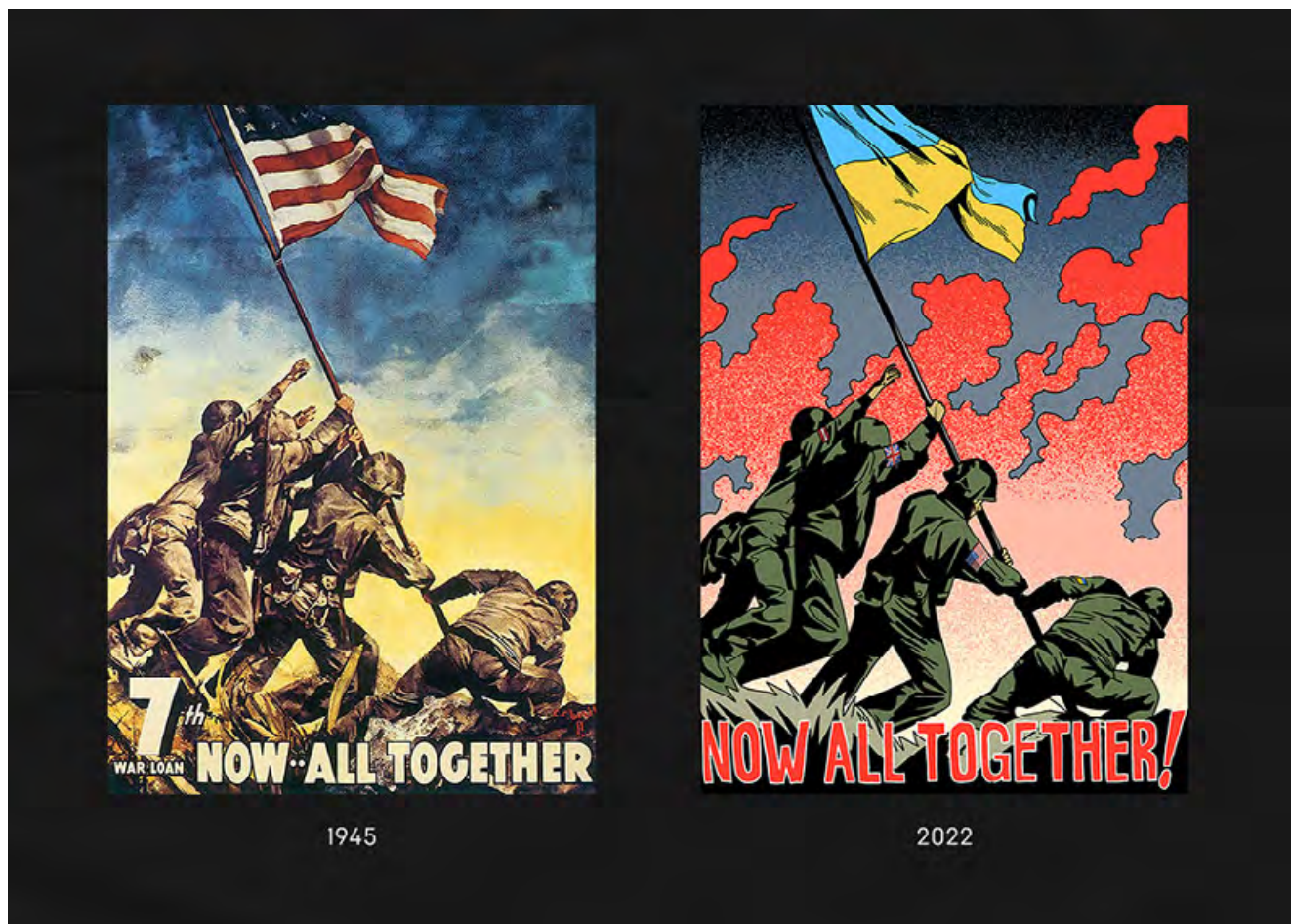
много човешки жертви в двете предходни големи войни. Поради разпространения достъп на интернет и телевизия, както и лесния начин да споделяме информация посредством социални мрежи и медии, днешните политически водачи не разчитат на рисувания плакат от едно време и показаните по-горе примери, за да насърчават и агитират своето население. Този факт не спира, а напротив – насърчава художници по целия свят със собствени усилия да създадат плакати и съобщения за подбуждане на общественото мнение против конфликта и приключването му възможно най-бързо. Силата на политическия плакат от миналия век отеква и в наши дни. Това твърдение се подкрепя в кампанията от март – април 2022 година на художници от Украйна, които взимат готови, наложени се изображения от Втората световна война и ги използват за водещата се в момента война в Украйна. Полученият резултат е интересен и заинтригуващ, тъй като показва как преди 80 години нашите предшественици са виждали през тях-

Ил. 5. Ляво: Великобритания, Уилям Литъл, 1941; дясно: Украйна, Варвара Перекрест, 2022

1941

2022

Ил. 6. Ляво: САЩ, Сесил Бийл, 1942; дясно: Украйна, Олесь Дереха, 2022

ната призма водещия се глобален конфликт и как той е оставил дълбока рана и надежда, че подобно нещо не би се повторило отново. Първите плакати (ил. 5) са: отляво – Уилям Литъл, Великобритания (1941), отдясно – Варвара Перекрест, Украйна (2022). Оригиналният плакат от 1941 г. има за цел да насърчи всички жители под английската корона да се съберат в момент на нужда на своята страна. Прочитът от 2022 г. показва как за по-малко от две седмици доброволци от цял свят се включват в териториалната защита на Украйна, насърчавайки нови попълнения за всеки желаещ. (ил. 6) Съвременните варианти на старите плакати използват само „плакатния виц“ и идея, но силно личи влиянието на новите технологии и разбираня за това как се прави плакат и как трябва да изглежда той. Осезаемата разлика в начина на изграждането на формата, използваните цветове и сменените символи в творбите характеризират новия прочит за тези плакати.

В заключение трябва да се обобщи, че влиянието на плаката не е загубено, то е променено и се проявява в други форми на агитация. Пропагандата вече е станала част от всекидневието ни, така че в повечето случаи дори не я забелязваме и отчитаме като такава. Напредналите технологии спомагат за нейното разпространение и възприятие независимо от културните и езикови бариери между хората.

Плакатът заедно с другите изкуства днес е призван не само да прави – както в миналото натрапливи и ефектни нагледни съобщения и реклами, но вече и да способствува за придвижването на нашата действителност напред, да зове и стряска съзнанието, да вълнува и убеждава, да ентусиезира и укрепва волята (...) (Босилков 1949, с. 832).

БИБЛИОГРАФИЯ

Imperial Propaganda, [n.d.]. *Google Arts & Culture*. Online. [Accessed 15 May 2022]. Available from: <https://artsandculture.google.com/exhibit/imperial-propaganda/kQJyY3YE-l6cKQ>

KRUDWIG, Benjamin, 2021. Modern Political Propaganda Posters & the Principles of Art. *Arts Help*. Online. 25 February 2021. [Accessed 28 April 2022]. Available from: <https://www.artshelp.com/modern-political-propaganda-posters/>

Never Again Gallery, [n.d.]. Online. [Accessed 10 April 2022]. Available from: <https://neveragaingallery.com>

World War Propaganda Posters | Historical Spotlight | News | Wargaming, [n.d.]. Online. [Accessed 28 April 2022]. Available from: https://wargaming.com/en/news/world_war_propaganda_posters/

БОСИЛКОВ, Светлин, 1949. Плакатът пред нови задачи. *Изкуство*. 1949.
